

TALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 25/2008 vp

Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta neuvoston asetukseksi (yhteisöpatentti)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 23 päivänä toukokuuta 2008 lähettänyt jatkokirjelmän 5. TEM 21.05.2008 asiassa U 54/2000 vp Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta neuvoston asetukseksi yhteisöpatentista talousvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Marja-Leena Rinkineva, työ- ja elinkeinoministeriö
- pääjohtaja Martti Enäjärvi ja linjanjohtaja Pekka Launis, Patentti- ja rekisterihallitus
- rahoitusjohtaja Esa Panula-Ontto, Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekes
- johtava asiantuntija Tytti Peltonen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- lainopillinen asiamies Janne Makkula, Suomen Yrittäjät ry

- puheenjohtaja Markku Simmelvuo, Suomen Patenttiasiamiesyhdistys ry
- hallituksen puheenjohtaja Antti Mieltinen, Suomen teollisoikeudellinen yhdistys ry
- apulaistoiminnanjohtaja Risto Salokangas, Keksintösäätiö
- professori Niklas Bruun, IPR University Center - Immateriaalioikeusinstituutti
- johtaja, IPR lakiasiat Eeva Hakoranta, Nokia Oyj.

Merkittään saapuneeksi kirjalliset lausunnot:
— Keskuskauppakamari
— oikeusministeriö.

Viitetiedot

Valiokunta on aikaisemmin antanut asiasta lausunnon TaVL 16/2000 vp. Ehdotukseen liittyy asia E 140/2005 vp, josta valiokunta on antanut lausunnot TaVL 9/2006 vp ja TaVL 8/2007 vp.

VALTIONEUVOSTON JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Tausta

Komissio antoi 5.6.2000 ehdotuksen neuvoston asetukseksi yhteisöpatentista, jonka tarkoituksena oli luoda uusi rinnakkainen järjestelmä kek-

sintöjen suojaamiseksi kansallisen patentin ja Euroopan patenttiviraston (EPO) myöntämien patenttien ohelle. Vuonna 2003 ehdotuksesta saavutettiin poliittinen yhteisymmärrys. Vuonna 2004 neuvottelut kuitenkin keskeytyivät eri-

tyisesti kielikysymyksiä koskeneisiin erimielisyyksiin.

Patenttijärjestelmän uudistushanke käynnistyi uudelleen vuonna 2006 komission aloittaman laajan patenttikonsultaation myötä. Siitä saatujen tulosten perusteella komissio antoi 3.4.2007 tiedonannon patenttijärjestelmän kehittämistä Euroopassa. Komission esittämien jatkotoimien pääpaino oli siirtynyt yhteisöpatentin kehittämisestä eurooppalaisen oikeudenkäyntijärjestelmän kehittämiseen.

Keskustelu patenttijärjestelmän kehittämisestä on nyttemmin edennyt EU:n puheenjohtajamaiden useiden työasiakirjojen (viimeisimpinä 28.4.2008; 8928/08 ja 23.5.2008; 9465/08) pohjalta. Niissä ovat olleet esillä sekä tuomioistuinjärjestelmän kehittäminen että yhteisöpatentin perustaminen.

Yhteisöpatentti

Puheenjohtajamaan työasiakirjassa esitetään yleisiä ratkaisumalleja yhteisöpatentin kielijärjestelyjen ja vuosimaksujen osalta. Ehdotukset yhteisöpatenttituomioistuimesta sisältyvät nk. patenttilitigaatiojärjestelmää koskevaan ehdotukseen.

Yhteisöpatentin osalta riidanalaiset kysymykset koskevat vaadittavia käännöksiä ja yhteisöpatenttimaksujen jakautumista jäsenmaiden välillä. Kaikista yhteisöpatenttiin liittyvistä kysymyksistä, kuten kansallisten patenttivirastojen asemasta, ei ole vielä keskusteltu.

Ehdotuksen tavoitteena on tehdä nykyjärjestelmästä yksinkertaisempi ja kustannustehokkaampi, edistää patenttitietoisuuden leviämistä kaikilla yhteisön kielillä sekä varmistaa tasapaino patentinhaltijoiden ja kolmansien intressien välillä.

Käännöskustannusten osalta kiinnitetään huomiota patenttihakemuksen tekemiseen, sen julkaisemiseen ja oikeusriitojen yhteydessä syntyviin kustannuksiin. Apuna käytettäisiin konekäännöksiä, joiden tueksi ehdotetaan luotavaksi patenttisanaston tietokanta. Konekäännöksillä olisi vain informatiivista merkitystä.

Vuoden 2003 poliittisen yhteisymmärryksen mukaisesti yhteisöpatenttihakemuksen voi teh-

dä yhdellä EPO:n kielellä tai vaihtoehtoisesti hakijan omalla kielellä, jolloin järjestelmä vastaa käännöksestä EPO-kielelle.

Oikeusriitojen yhteydessä patentinhaltijan tulee pyynnöstä toimittaa patentin täysi käännös vastapuolen kotipaikan kielellä tai patenttiloukkauksen sijaintivaltion kielellä.

Yhteisöpatentin vuosimaksujen tulee ehdotuksen mukaan vastata suuruudeltaan eurooppapatentin keskimääräisiä kustannuksia (oletuksena eurooppapatentin validiointi 5–6 maassa). Vuoden 2003 poliittisen yhteisymmärryksen mukaisesti EPO saa puolet kertyvistä maksuista ja loppuosa jaetaan kansallisille patenttivirastoille erikseen päätettävien jakokriteerien mukaisesti.

Patenttilitigaatiojärjestelmä

Tuomioistuin muodostuisi hajautetusta ensimmäisestä asteesta ja keskitetystä muutoksenhakuasteesta. Muutoksenhakutuomioistuimen päätökseen voisi hakea muutosta Euroopan yhteisön tuomioistuimelta. Tuomioistuimen toimivalta kattaisi yhteisöpatenteja ja eurooppapatenteja koskevat riita-asiat (loukkaus, mitätöinti, vahingonkorvaukset ja väliaikaiset kieltotoimiot).

Kaikilla jäsenmailla olisi halutessaan oikeus saada oma ensimmäisenä asteena toimiva aluejaosto tai, yhdessä useamman jäsenmaan kanssa, paikallisjaosto.

Ehdotus sisältää lisäksi moninaisen oikeudenkäyntikielivalikoiman sekä säännösehdotukset tuomarien pätevydestä ja menettelysäännöistä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä jatkotoimia kustannustehokkaan, oikeusvarman ja laadukkaan patenttijärjestelmän kehittämiseksi Euroopassa. Uuden järjestelmän tulee täydentää jo olemassa olevia patenttijärjestelmiä eli kansallisia patenteja ja eurooppapatenttia. Kaikkien tehtävien ratkaisujen tulee tuottaa lisäarvoa koko patenttijärjestelmälle sekä tukea innovaatiopoliittisia tavoitteita Euroopan kilpailukyvyyn parantamiseksi. Valittavan järjestelmän tulee tukea nimenomaan eurooppalaista yrityselämää. Järjestelmän toimintavarmuus ja tehokkuus tulee taata

niin, ettei patentin laadusta tingitä ja että patenttivanomaisille taataan riittävät toimintaedellytykset. Näin varmistetaan patenttipalvelujen saatavuus kansallisesti ja tuetaan kansallista innovaatiopolitiikkaa. Tämä on erityisen tärkeää pk-yrityksille.

Ratkaisujen ei tule perustua eri instituutioiden välisiin toimivaltakysymyksiin, eikä pyrkimyksenä saa olla yksinomaan halvat patentit. Patenttijärjestelmän toimivuuden ja kannustavan innovaatioympäristön vuoksi on tärkeää, että suojataan ainoastaan todellisia keksintöjä ja että suojan saa riittävän nopeasti. Patenttien kustannuksilla ja laadulla on suora vaikutus yritysten patentointikäytäntöihin.

Yhteisöpatenttijärjestelmän jatkokehittämisen edellyttää eri järjestelmiä vertailevan kattavan vaikutusarvioinnin laatimista. Tarvitaan analyysi siitä, kuinka paljon yhteisöpatentin katsotaan ylipäättään lisäävän patenttihalukkuutta Euroopassa, kuinka paljon Euroopan ulkopuolelta ja kuinka paljon nykyisistä eurooppapatenteista muutettaisiin yhteisöpatenteiksi. Näiden arvioiden pohjalta tulee arvioida vaikutukset Euroopan patenttivirastoon ja kansallisiin patenttivirastoihin ja koko eurooppalaiseen patenttijärjestelmään.

Nykyjärjestelmän suurimpana puutteena pidetään oikeuksien puolustamisen vaikeutta ja

kalleutta. Valtioneuvosto katsoo, että eurooppalaista patenttijärjestelmää koskevissa neuvotteiluissa tulee edetä asteittain keskittyen oikeudenkäyntijärjestelmän luomiseen.

Yhteisöpatenttia koskevan ehdotuksen osalta valtioneuvosto toteaa kirjelmässään mm., että tavoitteena tulee olla vähentää patenttien nykyisiä käännöskustannuksia. Paras vaihtoehto on yhden kielen malli. Neuvottelutilanne huomioon ottaen vaadittavat kielet voidaan tarvittaessa rajoittaa tämän hetkisen Euroopan patenttisopimuksen kolmen kielen järjestelmään (englanti, saksa ja ranska). Patentin hakijan tulee voida jättää hakemus omalla kielellään, jolloin se käännetään järjestelmän kustannuksella jollekin EPO-kielistä. Konekäännöksillä tulee olla vain informatiivinen merkitys. Vuosimaksujen jakokriteereiden tulee olla sellaiset, että ne kohtelevat tasapuolisesti eri jäsenvaltioita ja että kansallisten virastojen toimintaedellytykset säilyvät myös Euroopan reuna-alueilla. Väestömäärän käyttöä jakokriteerinä ei kannateta. Kriteerin tulee kuvastaa patenttiaktiivisuutta.

Patenttioikeudenkäyntijärjestelmän osalta valtioneuvosto toteaa kirjelmässään mm., että kaikilla jäsenvaltioilla tulee olla halutessaan oikeus perustaa aluejaosto. Alue- ja paikallisjaostoilla tulee olla konkreettinen rooli osana yhteisötason järjestelmää.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Patenttijärjestelmän kehittämistavoitteet

Patenttijärjestelmän laadukkuus, kustannustehokkuus ja nopeus ovat keskeisiä osatekijöitä niin kansalliselta kuin Euroopan Unioninkin kannalta tavoiteltaessa entistä innovatiivisempaa ja kilpailukykyisempää taloutta. Talousvaliokunta toteaa, että EU:n toimet patentointiaktiivisuuden kasvattamiseksi ovat sinänsä tarpeen. EU on mm. edelleen USA:n jäljessä patentointiaktiivisuutta vertailtaessa. On kuitenkin tarkoin harkittava, mitkä keinot ovat tältä osin tehokkaimmat.

Suomi on pitkään sijoittunut kansainvälisissä patenttivertailuissa erinomaisesti. Kun eri maiden patenttihakemusten määrä suhteutetaan kyseisen maan väkilukuun ja otetaan mukaan kaikkien alojen kaikki patenttihakemukset, sijoittuu Suomi neljännelle tilalle heti Japanin, Saksan ja USA:n jälkeen. Jos tilastoon lasketaan vain ns. korkean teknologian (high tech) patenttihakemukset, Suomi on ylivoimainen ykkönen koko maailmassa. Eurooppalaista patenttijärjestelmää kehitettäessä onkin huolehdyttävä, ettei kansallinen tilanteemme vaarannu vaan että kehitettävä järjestelmä edistää myös suomalaisten yri-

tysten mahdollisuuksia hyödyntää yhteisön patenttijärjestelmää.

Nykyisen eurooppapatenttijärjestelmän heikkoutena on pidetty sen hitautta, kalleutta ja osittaista oikeudellista epävarmuutta. Yhteisöpatentin kehittämisen ja oikeudenkäyntijärjestelmän uudistamisen tulee korjata tilannetta näiltä osin ja tehostaa eurooppalaista innovaatiojärjestelmää.

Yhteisöpatentti

Toisin kuin eurooppapatentti, joka tulee erikseen saattaa voimaan kussakin halutussa jäsenmaassa, olisi yhteisöpatentti yhdellä hakemuksella voimassa koko EU:n alueella. Ehdotus merkitsee myös muutosta kieliregiimiin keventämällä sitä. Kun eurooppapatentti täytyy kääntää kaikille kolmelle EPO:n viralliselle kielelle sekä lisäksi sen maan viralliselle kielelle, jossa patentti halutaan voimaan (ellei se ole joku kolmesta edellä mainitusta), riittäisi yhteisöpatentin osalta, että hakemus tehdään tai käännetään yhdelle EPO-kielistä.

Asiantuntijakuulemisissa ovat keskeisinä yhteisöpatenttia koskevinä kysymyksinä nousseet esille kieliregiimi, patenttimaksujen taso ja niiden jako eri intressitahojen kesken sekä, osin tähän liittyen, kansallisten patenttiviranomaisten asema.

Kieliregiimin osalta asiantuntijat ovat pääosin puoltaneet valtioneuvoston kantaa siirtymisestä yhden kielen eli englannin käyttöön. Toisijaisesti voidaan valtioneuvoston tapaan hyväksyä myös puheenjohtajan ehdotus EPO-kielen käytöstä. Myös talousvaliokunta pitää valtioneuvoston kantaa lähtökohtaisesti perusteltuna. Kieliregiimin rajoittamisen voi olettaa vähentävän patentoinnin kustannuksia sekä nopeuttavan prosessia. Epäselvää sen sijaan on, tarvitaanko käännöskustannusten alentamiseen yhteisöpatenttia vai olisivatko samat edut saatavissa liittymällä Euroopan Patenttisopimukseen liittyvään nk. Lontoon sopimukseen. Lisäselvityksiä edellyttää myös informatiivisten konekielisten käännösten käyttö. Niiden on arvioitu voivan lisätä oikeudenkäyntejä ja konsultaatiotarvetta. Nämä

olisivat omiaan lisäämään myös patentointiin liittyviä kustannuksia.

Mikäli patentointimaksut määräytyvät esitellyllä tavalla 5—6 maan keskiarvon mukaisesti, hyödyttäisi järjestelmä lähinnä niitä yrityksiä ja sektoreita, joilla on tarve laajaan patenttisuojaan, kuten lääketeollisuutta. Suomalaisia yrityksiä ajatellen on arvioitu, että patentointi keskimäärin 1—3 maassa antaa pääsääntöisesti riittävän strategisen suojan. Näin ollen myöskään yhteisöpatentin keskeisestä perusajatuksista, saada yhdellä hakemuksella patenttisuoja koko yhteisön alueella, ei vaikuttaisi olevan laajaa hyötyä kansallisia intressejämme ajatellen. Joillakin avointen standardien käyttöön perustuvilla toimialoilla (viestintä-, ohjelmisto- ja tietoliikenneala) laajasta patenttikatteesta on arvioitu voivan olla jopa haittaa. Asiantuntijat ovat lisäksi arvioineet, että yhteisöpatentin merkittävimmiksi käyttäjiksi saattavat tulla EU:n ulkopuoliset maat. Mikäli patenttihakemuksia tulee kolmansista maista suuressa määrin, voi se hidastaa eurooppalaisten yritysten patenttiprosessia entisestään.

Talousvaliokunta toteaa edellä olevaan viitaen, että tällä hetkellä yhteisöpatentin osalta on enemmän kysymyksiä kuin tosiasioihin pohjautuvia vastauksia. Sen arvioiminen, tarvitaanko kolmatta, tai nk. YK-patentti mukaanlukien neljättä, patenttijärjestelmää, edellyttää ehdottomasti kattavan vaikutusarvioinnin tekemistä. Valiokunnan asiantuntijakuulemisen perusteella yhteisöpatentin käyttö vaikuttaisi ainakin Suomen osalta jäävän hyvin rajalliseksi.

Kansalliset patenttiviranomaiset

Asiantuntijat ovat painottaneet kansallisen patenttiviranomaisen tuoman tietotaidon merkitystä. Suomen nykytilanne on tältä osin hyvä. Patentti- ja rekisterihallitukseen on kertynyt erinomaista osaamista, joka yhdistettynä tehokkaiisiin prosesseihin on antanut erityisesti pk-yrityksillemme laadukkaan tuen patenttiprosessin hoitamiseen. Asiantuntevaa apua ja neuvoja on saatavissa läheltä ja omalla kielellä. Kansallisen patentin saaminen ja näin jo tehty uutuustutkimus on antanut hyvän pohjan eurooppapatentin

hakemiselle. Myös PRH:n toiminta patenttiasiamiesten kouluttajana on hyödyttänyt elinkeinoelämäämme laajemminkin.

Kansallisten patenttiviranomaisten toiminnan jatkumista ajatellen on keskeistä, miten yhteisöpatenttien vuosimaksut jaetaan. Ehdotuksen mukaisesti maksut jakautuisivat puoliksi EPO:n ja jäsenmaiden kesken. Kunkin jäsenmaan osuus määräytyisi neuvoston tarkemmin päättämien jakokriteerien mukaisesti.

Asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty vakavaa huomiota vuosimaksujen jakoperiaatteisiin ja painotettu, ettei esimerkiksi jako väestömäärään suhteutettuna johda oikeudenmukaiseen lopputulokseen. PRH:n tekemien laskelmien perusteella virasto saattaisi huonoimmassa tilanteessa menettää jopa 60 prosenttia tulorahoituksestaan. Tämä vaarantaisi viraston toiminnan jatkumisen tutkivana patenttivirastona nykyisessä laajuudessa ja nykyisellä korkealla tasolla.

Valtioneuvoston tapaan valiokunta katsoo, että jäsenmaan osuuden maksutuloista tulee määräytyä suhteessa sen patenttiaktiivisuuteen. Tässäkin tilanteessa saattaa yhteisöpatenttien mahdollinen suuri osuus vaarantaa Suomen kaltaisen pienen jäsenmaan patenttiviraston tulokertymän. Tältäkin osin ehdotus edellyttää lisäselvitysten tekemistä. Riippumatta siitä, minkälaiseen patenttijärjestelmään yhteisötasolla lopulta päädytään, talousvaliokunta pitää tärkeänä, että kansallisten patenttivirastojen osaamisen hyödyntäminen on jatkossakin mahdollista. Yhteisöpatentti ei saa johtaa tilanteeseen, jossa patentointiin liittyvä tietotaito keskittyy EU:n suuriin jäsenmaihiin.

Tuomioistuinjärjestelmä

Lakivaliokunta on toimialansa mukaisesti antanut tuomioistuinjärjestelmän kehittämisen osalta yksityiskohtaisen lausunnon (LaVL 12/2008 vp). Puuttumatta litigaatioehdotukseen laajemmin talousvaliokunta toteaa, ettei nykytilanne, jossa oikeudenkäynnit käydään hajautetusti kussakin maassa erikseen, tue patenttisääntelyn harmonisointia eikä ohjaa EPO:n tulkintoja. Mikäli patenttioikeutta loukataan useassa maassa, on yrityksen nykytilanteessa nostettava loukkaus-

kanne kaikissa maissa erikseen. Tämä on omiaan nostamaan kustannuksia ja lisäämään toisistaan poikkeavia tulkintoja. Valtioneuvoston tapaan valiokunta puoltaa oikeudenkäyntijärjestelmän jatkokehittämistä.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota kansallisiin toimiin, jotta tuomioistuimissa voidaan taata immateriaalioikeuksien asiantunteva ja tehokas käsittely. Oikeuden saavutettavuuden varmistamiseksi Suomen tulee varautua aluejaoston perustamiseen sekä suomalaisten tuomareiden toimimiseen eurooppalaisessa patenttituomioistuimessa.

Lopuksi

Edellä on tuotu esille useita näkemyksiä, jotka antavat aiheita epäillä yhteisöpatentin tarpeellisuutta. Epäselvää on, tarvitaanko nykyjärjestelmän puutteiden poistamiseen uutta patenttijärjestelmää ja poistaisiko se ehdotetussa muodossa eurooppapatenttiin liittyvät puutteet.

Asiantuntijat ovat suhtautuneet yhteisöpatentin tuomaan lisäarvoon varauksin. Eurooppapatenttijärjestelmän on katsottu toimivan kohtuullisen hyvin ja arvioitu, että sen puutteita voidaan korjata kehittämällä tuomioistuinjärjestelmää ja kieliregiimiä.

Kuten talousvaliokunta on aiemmissakin lausunnoissaan todennut, selvyyttä edellä todettuihin kysymyksiin ei saada ilman, että yhteisön patenttijärjestelmän kehittämisvaihtoehtoista tehdään viimein kattava vaikutusarviointi. Kyse on yhteisön kannalta yhdestä sen kilpailukykyyn keskeisimmästä säädöshankkeesta, ja tätäkin taustaa vasten on kestäväntöytä, että asiassa pyritään nyt etenemään ilman hyvän sääntelyn peruseriaatteisiin kuuluvan vaikutusarvioinnin tekoa. Samassa yhteydessä on aiheellista arvioida, kuinka hyvin pelkästään oikeudenkäyntijärjestelmään ja/tai kieliregiimiin tehtävien muutosten kautta päästäisiin yhtä hyvään lopputulokseen. Samoin on tarpeen selvittää, voitaisiinko kansallisissa patenttivirastoissa olevaa tietämystä hyödyntää nykyistä tehokkaammin ja vaikuttaa näin eurooppapatenttien suhteellisen pitkiin käsittelyaikoihin. Vasta tämä selvitys antaa riittävästi pohjaa arvioida, mitkä toimet tehok-

kaimmin edistäisivät patentointiaktiivisuutta ja sitä kautta myös innovaatiotoimintaa ja kilpailukykyä.

Innovaatioiden edistäminen on todettu kansallisesti keskeiseksi kilpailuvaltiksemme. Suomen tuleekin tarkoin harkita, kuinka yhteisöpatentti palvelisi kansallisia intressejämme. Saa-dun selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että eurooppapatenttia kehittämällä ja kansallisen patenttioviraston toiminnan varmistamisella saatamme päätyä kansallisesti yhteisöpatenttia pa-

rempaan lopputulokseen. Talousvaliokunta pitääkin hyvänä, että patenttijärjestelmän kehittämisen eri vaihtoehtoista on aloitettu kansallinen vaikutustenarviointi.

Lausunto

Lausuntonaan talousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin painotuksin.

Helsingissä 17 päivänä kesäkuuta 2008

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jouko Skinnari /sd
vpj. Antti Rantakangas /kesk
jäs. Janina Andersson /vihr
Hannu Hoskonen /kesk
Harri Jaskari /kok
Anne Kalmari /kesk
Matti Kangas /vas
Toimi Kankaanniemi /kd

Miapetra Kumpula-Natri /sd
Jouko Laxell /kok
Eero Lehti /kok
Päivi Lipponen /sd
Marjo Matikainen-Kallström /kok
Sirpa Paatero /sd
Markku Uusipaavalniemi /kesk
Ulla-Maj Wideroos /r (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuula Kulo-vesi.